

ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის მეცნიერული კვლევის აქტუალიზაციის საკითხისთვის

ეკა ლეკაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საქართველოში ნეოლიბერალური პოლიტიკის გატარებამ ვერ უზრუნველყო წარმატებული ეკონომიკური ტრანსფორმაცია და განვითარება. საჭიროა განვითარების განვლილი გზის ფუნდამენტური გადააზრება, რაც გულისხმობს განვითარებისკენ მიმართული ახალი ტიპის კომპლექსური პოლიტიკის შემუშავება-გატარებას.

ნაშრომში წარმოდგენილია ავტორისეული ხედვა, რომელიც ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის მეცნიერული შესწავლის ამოცანებს, მისი მიღწევის რაოდენობრივ და თვისებრივ ინდიკატორებს და კვლევის მოსალოდნელ შედეგებს განსაზღვრავს. ამასთან, გამოკვეთილია კვლევის შედეგების გამოყენების შესაძლებლობები.

საკვანძო სიტყვები: ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკა; სახელმწიფო და ეკონომიკა.

პრობლემის აქტუალურობა: საქართველოში ნეოლიბერალური პოლიტიკის გატარებამ ვერ უზრუნველყო წარმატებული ეკონომიკური ტრანსფორმაცია და განვითარება, რის გამოც ეჭვები გაჩნდა პრაქტიკული ეკონომიკური პოლიტიკის ეფექტიანობის მიმართ. გამოცდილებამ გვიჩვენა, რომ დღევანდელი გლობალური კონკურენტული ეკონომიკის პირობებში საქართველოში არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესების მისიის მხოლოდ ადგილობრივ საბაზრო ძალებზე დაკისრება სრულიად უშედეგოა. საჭიროა განვითარების განვლილი გზის სიღრმისეულად გადააზრება, რაც გულისხმობს განვითარებისკენ მიმართული ახალი ტიპის კომპლექსური პოლიტიკის შემუშავება-გატარებას.

მსოფლიო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ისტორიული განვითარების ყველა დონეზე რადიკალური ცვლილებების მომტანი იყო და არის მხოლოდ და მხოლოდ მაღალი დამატებული ღირებულების შემქმნელი კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოება, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ქვეყნის ეროვნულ შემოსავალს, აჯანსაღებს ეკონომიკის სტრუქტურას, აქვს გადადინების მაღალი ეფექტი და ზემოქმედებას ახდენს კეთილდღეობაზე [3; Marcus Noland, Howard Pack, 2003; 5;6; Justin Lin, Ha-Joon Chang, 2009; Dani Rodrik, 2004].

საქართველოს ეკონომიკის წინაშე არსებული პრობლემატიკა მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა: არამდგრადი ეკონომიკური ზრდა, მაღალი უმუშევრობა, არაკვალიფიციური სამუშაო ძალა, სიღარიბე, მაღალი შრომინტენსიური წარმოება, ნაკლები ინვესტიციები კვლევასა და განვითარებაში და ა.შ., რომელთა დაძლევის უმთავრეს გზად გაეროს ინდუსტრიული განვითარების ორგანიზაციის (2016) ^[9] და ფინანსებისა და მენეჯმენტის ფრანკფურტის სკოლის წარმომადგენელთა რეკომენდაციით (2015) მიჩნეულია მაღალი დამატებული ღირებულების მწარმოებელი ინდუსტრიების განვითარება და ინდუსტრიული პოლიტიკის საჭიროება. ნიშანდობლივია, რომ 1980-იანი წლებიდან შეიცვალა „ინდუსტრიული პოლიტიკის“ განმარტება: თუ მანამდე მოიაზრებოდა სახელმწიფოს ეკონომიკაში პირდაპირი ჩარევა, ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკა ნიშნავს სახელმწიფოს მხრიდან ფორმების ფორმირების, მათი აგლომერაციის, ინოვაციებისა და კონკურენტული უპირატესობის მოპოვების ხელშეწყობას ღია ეკონომიკის პირობებში. თუ ტრადიციული ინდუსტრიული პოლიტიკა მიზანმიმართულად იყენებდა მართვისა და კონტროლის ისეთ „ხისტ“ საშუალებებს, როგორებიცაა ფული (ფინანსური სტიმულები) და კანონი (რეგულაციები). დროთა განმავლობაში ამ მიდგომას დაემატა „რბილი“ ინსტრუმენტები - საჯარო-კერძო დიალოგი (PPD), საჯარო-კერძო პარტნიორობა (PPP) ^[15], თუმცა ამ მიდგომების შეზღუდვებიც გამოამჟღავნა და მოთხოვნები სახელმწიფოს ქმედებებზე, კომპეტენტურ მოხელეებზე იცვლება. საჭირო ხდება სახელმწიფო ინტერვენციის ინოვაციური ფორმების პოვნა და გამოყენება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის საკითხის აქტუალურობა ეჭვს არ იწვევს ეკონომიკური აზროვნების პლურალიზმის, თეორიული და პრაქტიკული ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევისა და სწავლების, ასევე კვლევის შედეგების გამოყენებითი მიზნებიდან გამომდინარე.

კვლევის თეორიულ მეთოდოლოგიური საფუძვლები: არ არსებობს საყოველთაო შეთანხმება იმაზე, თუ რა არის ინდუსტრიული პოლიტიკა. ზოგადი განმარტებით, ინდუსტრიული პოლიტიკა - კონკრეტული დარგების განვითარების გაფართოებისკენ მიმართული სამთავრობო პოლიტიკაა, რომლის მიზანსაც, პოლიტიკური უპირატესობის ნაცვლად, კონკურენტული უპირატესობის მიზნის მიღწევა წარმოადგენს. ცნობილი ეკონომისტის დანი როდრიკის განმარტებით „...ინდუსტრიული პოლიტიკა მოიცავს პოლიტიკებს, რომლებიც ასტიმულირებენ სპეციალურ ეკონომიკურ აქტივობებს და ხელს უწყობენ სტრუქტურულ ცვლილებებს“ [Dani Rodrik, 2004].

1990-იანი წლებიდან ინდუსტრიული პოლიტიკა კონცენტრირდებოდა კონკურენტუნარიანობის გაძლიერებაზე, უკანასკნელ წლებში კი აქცენტი ღიად კეთდება ეკოლოგიურ (მდგრად, მწვანე) ინდუსტრიულ პოლიტიკაზე. გაეროს ინდუსტრიული განვითარების ორგანიზაცია (UNIDO)^[9] ამკვიდრებს ტერმინს - ინკლუზიური და მდგრადი ინდუსტრიული განვითარება (ISID). დღეს ინდუსტრიული პოლიტიკა პოსტ-მოდერნული კონტექსტით განიხილება. ინდუსტრიული პოლიტიკა არის სტრუქტურული ცვლილებისკენ მიმართული პოლიტიკა, რაც ორ ძირითად მიმართულებას მოიცავს: 1. კონკურენციის პოლიტიკას (ანტიმონოპოლიური რეგულირება, საკუთრების უფლების დაცვა, ვაჭრობის საერთაშორისო წესების დაცვა და ა.შ) და 2. პოლიტიკებს, რაც ხელს უწყობს „ფირმების“ და „ინდივიდების“ შესაძლებლობების გაუმჯობესებას კონკურენტულ ბრძოლაში გასამარჯვებლად (კვლევებისა და ტექნოლოგიების პოლიტიკა, განათლება და ტრენინგები, ფირმებთან კავშირი, უნივერსიტეტებთან ურთიერთობა და ა.შ). ინდუსტრიული პოლიტიკის წარმატებისთვის, სახელმწიფოსა და მეწარმეებთან ერთად, კოორდინაციაში უნდა იყოს განათლება და მეცნიერება.

ინდუსტრიული პოლიტიკა კოორდინირებული უნდა იყოს ფისკალურ, მონეტარულ, გარემოს დაცვის და ბუნებრივი რესურსების, აგრარულ, კონკურენციის, სახელმწიფო შესყიდვების და განათლების, კვლევებისა და ტექნოლოგიების, თავდაცვის და ჯანდაცვის პოლიტიკასთან.

ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკა გულისხმობს სტრატეგიულ თანამშრომლობას მთავრობასა და კერძო სექტორს შორის, რათა გამოიკვეთოს რესტრუქტურისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი ხელშემშლელი ფაქტორები და ინტერვენციების ტიპები მის გადასაღებად.

ზოგადად, წარმატებული ინდუსტრიული პოლიტიკის მიზანია კერძო სექტორის შევსება და არა მისთვის კონკურენციის გაწევა. ეს ექსკლუზიურად ისეთ სფეროებს ეხება, სადაც კერძო სექტორს არ შესწევს საკმარისი ძალა რომ იმოქმედოს დამოუკიდებლად შექმნას პოზიტიური ექსტერნალიები, ასევე, დროთაშორისი და გეოგრაფიულ ექსტერნალიები.

გლობალიზაცია ცვლის ინდუსტრიული პოლიტიკის წესებს. ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის იმპერატივია განვითარებადი ეკონომიკის დივერსიფიკაციის მოთხოვნა (სტიმულირება), რაც საეჭვოა მოხდეს მთავრობის პირდაპირი მოქმედების გარეშე, რადგან დივერსიფიკაციას აფერხებს ინფორმაციული და კოორდინაციული ექსტერნალიები. მეწარმეებს უნდა მიეცეთ ახალი პროდუქტების წარმოების ექსპერიმენტის შესაძლებლობა. ამ შემთხვევაში, ინდუსტრიული პოლიტიკა არის თვითაღმოჩენის პროცესი (ჰაუზმენი, როდრიკი, 2004), როდესაც ფირმები და მთავრობა სწავლობენ ხარჯებს და შესაძლებლობებს და მოდიან სტრატეგიულ კოორდინაციაში, უკეთესი კოორდინაციით და სახელმწიფო ინტიტუციების ინდუსტრიულ პოლიტიკაში გაუმჯობესებული კომპეტენციით.

მრავალი მკვლევარი ასაბუთებს, რომ სწორედ ინდუსტრიული პოლიტიკა განაპირობებდა ქვეყნების სწრაფ განვითარებას. განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებაზე რომ არ აღვნიშნოდ, რომლებიც ახლა პოსტინდუსტრიული და ციფრული ინდუსტრიების გავითარების სტადიაზე იმყოფებიან, შეიძლება გავიზიაროთ *სამხრეთ კორეის, ტაივანის, სინგაპურის, მალაიზიის* (ე.წ. აღმოსავლეთ აზიის სასწაული“) გამოცდილება. წარმატებული მაგალითებია შემდეგ ქვეყნებში: *ჩილე, ბრაზილია, გაერთიანებული არაბთა ემირატები, სლოვენია, ესტონეთი, თურქეთი* და ა. შ. [Edward Elgar, 2006; Robert Wade, 2010; Bozidar Cerovic, Aleksandra Nojkovic, Milica Uvalic, 2014; Ha-Joon Chang, 2009].

კვლევის თეორიული საფუძვლების ნაწილში განვიხილავთ სამეცნიერო ლიტერატურაში ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის სამ ძირითად კონცეფტუალურ მიმართულებას, როგორცაა:

ზრდის ენდოგენური თეორია (რომერი, 1990), რომელიც ემყარება ცოდნის და კვლევითი საქმიანობის დონეს ქვეყანაში;

ეროვნული კონკურენტუნარიანობის უპირატესობის თეორია (პორტერი, 1990), რომელიც მიკროეკონომიკურ დონეზე მხარს უჭერს ცალკეული ქვეყნის საწარმოო კლასტერების ფორმირებას;

ეროვნული საინოვაციო სისტემების კონცეფცია (ნელსონი,1993), რომელიც ემყარება ინოვაციებზე ზემოქმედებას საერთო ეროვნული ეკონომიკურ-პოლიტიკური მდგომარეობიდან, სავაჭრო პოლიტიკისა და განათლების სექტორის, ინსტიტუტების ქვევიდან გამომდინარე.

საკვლევი პრობლემა ატარებს რა საზოგადოებრივ ხასიათს, მიმდინარე ეტაპზე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კვლევის ზოგადფილოსოფიური, ისტორიული, სტატისტიკური, შედარებითი ანალიზის მეთოდების გამოყენება. ამასთან, გაანალიზებული იქნება საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები, მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის, გაეროს ინდუსტრიული განვითარების ორგანიზაციის და გაეროს განვითარების პროგრამის კვლევებით და მეთოდური მიდგომებით [16;17;18;19;20], ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის საკითხებზე არსებული მოწინავე კვლევის შედეგების საფუძველზე (ნოლანდი და პაკი, 2003; პორტერი, 2009; ზიანჩი, 2010; ლინი და ჩანგი, 2009; როდრიკი, 2004; ვეიდი 2010 და ა.შ).

გაანალიზებული იქნება ისეთ მაჩვენებლები, როგორცაა კონკურენტული ინდუსტრიული მდგომარეობის ინდექსი (the Competitive Industrial Performance Index), რომელიც წარმოადგენს ინდუსტრიულ კონკურენტუნარიანობის სტრატეგიის შერჩევის ინსტრუმენტს. ამ ინდექსის საფუძველზე შევაფასებთ ტრანსფორმირებადი ქვეყნების (მათ შორის საქართველოს) ინდუსტრიულ პოლიტიკას შემუშავებისა და დიაგნოსტიკის ასპექტებით. ინდექსი შედგება სამი ძირითადი მაჩვენებლისგან: პირველი მათგანი ასახავს

ქვეყნის შესაძლებლობებს პროდუქციის წარმოებისა და ექსპორტის კუთხით. ამ მაჩვენებლის სუბ-ინდიკატორებია: ერთ სულ მოსახლეზე წარმოებული დამატებული ღირებულება (MVApc) და წარმოებული პროდუქციის ექსპორტი ერთ სულ მოსახლეზე (MXpc). მეორე განზომილება მოიცავს ქვეყნის ტექნოლოგიურ სიღრმეს და პროგრესს. კერძოდ, ინდუსტრიალიზაციის ინტენსივობას ($INDint = [MHVAsh + MVAsh]/2$). ამ შემთხვევაში გამოიყენება საშუალო და მაღალგანვითარებული ტექნოლოგიური წარმოების წილი მთლიანი წარმოების დამატებულ ღირებულებაში (MHVAsh) და ასეთი ტიპის პროდუქციის წილი მთლიან ექსპორტში (MVAsh) და ექსპორტის ხარისხი ($MXqual = [MXsh + MXsh]/2$). მესამე განზომილება ასახავს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას გლობალურ დონეზე და ქვეყნის წარმოებას მსოფლიო წარმოებაში. ამ შემთხვევაში, გამოიყენება ქვეყნის გავლენის მაჩვენებელი მსოფლიოში წარმოებულ დამატებულ ღირებულებაზე ($ImWMVA$) და ქვეყნის გავლენის მაჩვენებელი მსოფლიო ექსპორტზე ($ImWMT$) [16].

ასევე, მნიშვნელოვანია ჩატარდეს საქართველოში ინდუსტრიალიზაციის პროცესის SWOT ანალიზი, მოხდეს მოწინავე ინდუსტრიების იდენტიფიკაცია, მათი შესწავლა პორტერის ალმასის მოდელის საფუძველზე. შესაძლებლობების ფარგლებში მოძიებული და შესწავლილი იქნება საქართველოსთვის ისეთი მაჩვენებლები, როგორცაა: პირდაპირი ინვესტიციების მიმღები მოწინავე დარგები საქართველოში; ძირითადი საქსპორტო და საიმპორტო პროდუქცია; სავაჭრო პარტნიორები; დანახოების და ძირითად კაპიტალში ინვესტიციების დონე; ეკონომიკური განვითარების ინდიკატორები; ინდუსტრიული საწარმოების რაოდენობა; კვლევისა და განვითარების მაჩვენებლები კომპანიებში; გამოვლენილი კონკურენტული უპირატესობის მაჩვენებელი; პროექტების განაწილება რეგიონების მიხედვით; კვლევების რაოდენობა და პუბლიკაციები; რეგიონული მასტიმულირებელი დანახარჯების ინდიკატორები; დასაქმებულთა რაოდენობა ინდუსტრიების მიხედვით და სხვა.

კვლევის მიზნის მისაღწევად მიზანშეწონილია შემდეგი ამოცანების შესრულება:

- ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურის შესწავლა და თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომების სისტემატიზაცია;
- ინდუსტრიული პოლიტიკის წარმატების განმსაზღვრელი ფაქტორების ანალიზი გლობალიზაციის პირობებში: მოწინავე და სწრაფად მზარდი ქვეყნების მაგალითებზე დაყრდნობით;
- ინდუსტრიული პოლიტიკის ინსტიტუციური საკითხების შესწავლა საქართველოში: რეგულაციები, ინსტიტუციური მოწყობა და სტრატეგიული ხედვები;
- ინდუსტრიული განვითარების მაჩვენებლების ანალიზის საფუძველზე საქართველოს ინდუსტრიული პოლიტიკის შეფასება;
- რეკომენდაციები საქართველოს ინდუსტრიული განვითარების სტრატეგიის შესამუშავებლად.

ამრიგად, ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკის შესახებ მოწინავე სამეცნიერო ლიტერატურის შესწავლის საფუძველზე მოხდება თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომების სისტემატიზაცია; მოწინავე და სწრაფად მზარდი ქვეყნების ინდუსტრიული პოლიტიკის მოდელების შესწავლის საფუძველზე გამოიკვეთება მათი წარმატების განმსაზღვრელი ფაქტორები; გამოვლინდება საქართველოში ინდუსტრიული პოლიტიკის ინსტიტუციური მოწყობის და სტრატეგიული ხედვის ურთიერთკავშირის პრობლემები; ინდუსტრიული განვითარების მაჩვენებლების ანალიზის საფუძველზე განხორციელდება საქართველოს ინდუსტრიული პოლიტიკის შეფასება; შემუშავდება რეკომენდაციები საქართველოს ინდუსტრიული განვითარების სტრატეგიისთვის.

კვლევის შედეგები გამოყენებული იქნება სასწავლო კურსების - „ეკონომიკური პოლიტიკა 1“, ეკონომიკური პოლიტიკა 2“, „საერთაშორისო კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის პოლიტიკა“ სასწავლო მასალებში. ასევე, წარდგენილი იქნება ადგილობრივ და საერთაშორისო კონფერენციებსა და სემინარებზე, სამეცნიერო სტატიების სახით დაიბეჭდება რეცენზირებად საერთაშორისო ჟურნალებში, გამოიცემა მონოგრაფია.

ლიტერატურა:

1. Michael R. Porter, The Competitive Advantage of Nation, 1990, The Free Press, 559 pages;
2. Michael R. Porter, Competitive Strategy, techniques for analysing industries and competitors, 1998, The Free Press, 437 pages,
3. TRANSFORMING ECONOMIES: Making industrial policy work for growth, jobs and development. UN International Labour Organization , 2014, 411 pages;
4. Marcus Noland, Howard Pack. Industrial Policy in an Era of Globalization. Lessons from Asia. Institute for International Economics. Washington, DC, 2003. 134 pages;
5. Competitiveness, Subsidiary and Industrial Policy, Edited by Pat Devine, Yannis Katsoulacos and Roger Sugden, 268 pages;
6. Patrizio Bianchi. Industrial Policies and Economic Integration. Learning from European Experiences. pp. 239;
7. The Future of Manufacturing: Driving Capabilities, Enabling Investments, UNIDO .2014;

8. Should Industrial Policy in Developing Countries Conform to Comparative Advantage or Defy it? A Debate Between Justin Lin and Ha-Joon Chang. 2009;
9. Preliminary Needs Assessment Report, Georgia, For UNIDO Country Programming Framework for ISID, 8.9.2016, 57 pages;
10. International Handbook on Industrial Policy, Edited by Patrizio Bianchi and Sandrine Labory. Edward Elgar, 2006. 485 pages;
11. Dani Rodrik, Industrial Policy for the Twenty-first Century, Harvard University, 2004. 57 pages;
12. Robert Wade. After the Crisis: Industrial Policy and the Developmental State in Low-Income Countries, London School of Economics and Political Science. Global Policy (2010). pp.150-161
13. Bozidar Cerovic, Aleksandra Nojkovic, Milica Uvalic. Growth and Industrial Policy During Transition. Economic Annals, V. LIX.No.201/Apr-June 2014.
14. Industrial Policy: Can We Go Beyond an Unproductive Confrontation? Ha-Joon Chang, ABCDE, Seoul, South Korea, 2009. 41 pages;
15. Factors of the Future. Multi-Annual Roadmap For the Contractual PPP Under HORIZON 2020. European Commission.2013. 13 pages;
16. ინდუსტრიული კონკურენტუნარიანობის ანგარიში 2012/2013 [https://www.unido.org/fileadmin/user_-media/Services/PSD/Competitive_Industrial_Performance_Report_UNIDO_2012_2013.PDF](https://www.unido.org/fileadmin/user_media/Services/PSD/Competitive_Industrial_Performance_Report_UNIDO_2012_2013.PDF)
17. Eurostat Statistics in focus — 1/2013, Industry, trade and services, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/The_EU_in_the_world_-_industry,_trade_and_services
18. <http://www.competitiveness.org/>
19. <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/fundamentals.pdf>
20. <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/20years.pdf>.pp.5

For the Actualization of Scientific Study on New Industrial Policy

Eka Lekashvili

*Associate Professor at TSU
Economic Policy Department*

S u m m a r y

In pursuit of neoliberal policy in Georgia has failed to provide successful economic transformation and development. It is necessary to follow the fundamental restructuring of the path of development which implies development of new types of complex policies. The concept is presented by the author's vision to determine the objectives of scientific study of New Industrial Police, quantitative and qualitative indicators of their achievement and the expected outcomes of research. In addition, the possibilities of using research results are given.

Key words: *New Industrial Policy; State and Economy.*